

Perinnemaisemien maastokartoituksissa tehtiin löytöjä Etelä-Savossa

Mitä on perinnemaisema ja perinnebiotooppi?

Perinnebiotoopeiksi kutsutaan kulttuurivaikutteisia, perinteisen maatalouden synnyttämiä luontotyyppisiä. *Perinnemaisemiin* sisältyvät luonnon lisäksi vanhat rakennukset, kivi- ja riukuaidat, ladot ja aitat. Nämä luontotyypit ja maisemat ovat muotoutuneet vuosisatojen aikana ihmisen työn tuloksena. Perinteiset maankäyttötavat, kuten laidunnus, niitto ja kaskeaminen ovat synnyttäneet alueille tunnusomaisen monipuolisen kasvi- ja eläinlajiston, jossa kasvit, hyönteiset ja linnut muodostavat toisiaan ylläpitävän verkoston.

Perinnebiotoopit voidaan jakaa puustoisiin ja avoimiin. Puustoisia perinnebiotooppeja ovat metsälaitumet, haat, kaskimetsät, joita Etelä-Savon säilyneistä perinnebiotoopeista on noin 67%. Loput 33% ovat avoimia laidunmaita: niittyjä, ketoja ja rantaniittyjä.

Viime vuosikymmeninä perinnebiotoopeista on tullut yksi uhanalaisimpia luontotyyppijämme. Perinnebiotooppien vähenemisen myötä myös niiden lajisto taantuu ja häviää. Jotta lajit voisivat säilyä, tulee niiden elinympäristöt säilyttää ja hoitaa.

Lisätietoa perinnebiotoopeista:

<http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Luontotyypit/Luontotyypiryhmat/Perinnebiotoopit>

Valtakunnallinen perinnemaisemien kartoitus

Koska perinnemaisemia/biotooppeja on säilynyt niin vähän, on tarpeen kartoittaa kaikki jäljellä olevat arvokkaat kohteet, kunnostaa jo umpeen kasvaneita alueita ja palauttaa ne alkuperäiseen käyttöönsä eli karjan rehuntuotantoon. Maatalouden ympäristösopimukset ovat tässä oiva keino, jolla kohteen hoitaja saa työstään kohtuullisen korvauksen. Hoidon järjestämisessä kaikille arvokkaille kohteille on vielä työtä. Tavoitteena on kasvattaa hoidettua alaa koko Suomessa 60 000 hehtaariin, jotta perinnemaisemien luontotyypeillä ja niille erikoistuneella lajistolla olisi mahdollisuus säilyä. Myös hoidon laatua on tarpeen parantaa.

Nyt käynnistyneessä valtakunnallisessa perinnemaisemien inventoinnissa kartoitetaan aiemmin inventoitujen kohteiden mahdolliset arvot ja hoidon muutokset sekä tarkistetaan niiden laajenemismahdollisuudet. Lisäksi inventoidaan uusia perinnemaisemakohteita, esimerkiksi ympäristösopimuksella hoidettavia kohteita.

ELY-keskus tekee inventointeja yksityisessä omistuksessa olevilla kohteilla. Metsähallitus inventoi perinnemaisemia valtion omistamilla kohteilla ja jonkin verran yksityisillä suojelualueilla.

Edellinen inventointikierros 1990-luvulla

Perinnemaisemien tilaa Etelä-Savossa selvitettiin edellisen kerran 1990-luvulla. Silloin löydettiin 183 arvokasta perinnebiotooppia (yhteensä 672 ha, joista luokiteltiin 8 valtakunnallisesti, 26 maakunnallisesti ja 149 paikallisesti arvokkaiksi). Perinnebiotooppien tilanne elää jatkuvasti. Alueita jää pois käytöstä, kun karjan pito loppuu ja toisaalta ympäristösopimusten myötä uusia alueita on saatu hoidon piiriin.

Kesän 2018 tulokset

Kuluneena kesänä kartoitusta tehtiin keskittyen Mikkelin alueelle, myös muualla Etelä-Savossa käytiin, jos oli muuta asiaa samalle suunnalle. Maanomistajien kanssa sovittiin sopiva maastopäivä ja he olivat yleensä mukana kartoitusta tehtäessä. Samalla saatiin arvokasta tietoa kohteiden historiasta, tulevaisuuden suunnitelmista ja keskusteltiin kohteiden sopivasta hoidosta. Maanomistajan luvalla arvokkaiksi todettujen perinnemaisemien tiedot ja arvo kirjataan ympäristöhallinnon ja Metsähallituksen yhteiseen paikkatietojärjestelmään. Tietojen tallennuksen jälkeen maanomistajalle toimitetaan keskeiset tiedot kohteesta kirjallisesti. Inventointi ei velvoita maanomistajaa hoitamaan kohdetta, vaikkakin hoito on toki erittäin suositeltavaa.

Kohteita käytiin kartoittamassa kaikkiaan 34 kpl, näistä 26 kpl oli aiemmin inventoituja kohteita. Kuten etukäteen oli odotettavissa, oli kohteita jäänyt pois hoidosta edellisen inventoinnin jälkeen, tällaisia kohteita oli 7 kpl. Myös monella vielä hoidossa olevalla kohteella tuli maastokäynnin myötä ilmi, että eläintenpito loppuu lähivuosina, jolloin myös perinnemaisemien hoito loppuu. Vaikka moni näistä maanomistajista olikin sitä mieltä, että näkisi mielellään perinnemaisemansa jatkossakin hoidettuna ja laidunnettuna, niin laidunnuksen järjestämisessä muualta on omat hankaluutensa ja kohteet uhkaavat jäädä oman onnensa nojaan.

Toisaalta ilahduttavia löytöjäkin tehtiin paljon. Uusia kohteita, joita ei aiemmin ollut inventoitu, mutta jotka ovat olleet hoidossa ympäristösopimuksilla, inventoitiin yhteensä 8 kpl. Näiden tiedettiin jo etukäteen olevan arvokkaita ja lähes kaikki arvioitiinkin maakunnallisesti arvokkaiksi. Nyt siis käytiin tiedossa olleista uusista kohteista parhaita, tulevana kesinä on tarkoitus käydä läpi myös muita kohteita.

Vanhoista kohteista 11 kohteella pitkäjänteisen hoidon myötä kohteen arvot olivat parantuneet ja arvoluokkaa nostettiin vastaamaan tämän hetken tilannetta, paikallisesta arvoluokasta maakunnalliseksi. Koskelan laidun Sulkavalla arvioitiin nyt nousseen maakunnallisesti arvokkaasta valtakunnallisesti arvokkaaksi. Tämä arvoluokan nosto hyväksytetään vielä valtakunnallisella perinnemaisematyöryhmällä. Lisäksi monella kohteella 1990-luvun inventointi käsitti vain jonkin osan laajemmasta laidunkokonaisuudesta, joten nyt päivitysinventoinnissa otettiin mukaan uusia lisäalueita.

Monelta kohteelta löydettiin myös uhanalaista tai harvinaista kasvilajistoa. Muun muassa silmällä pidettäviä jäkkiä ja kesämaitiaista kasvoi monella kohteella, vaikeasti havaittavia noidanlukkoja löydettiin kahdelta kohteelta ja alueellisesti uhanalaista mäkiminttua muutamalta kohteelta. Näiden lisäksi kohteilta etsittiin harvinaistunutta, perinnebiotoopeilla huomionarvoista lajistoa, jota löytyikin monelta kohteelta. Näitä ovat mm. ketoneilikka, kissankäpälä, heinäratamo, keltasara, ketokaunokki, aholeinikki, nurmitatar, kelta- ja musta-apila.

Hoito on perinnemaiseman säilymisen elinehto

Ilman perinteistä hoitoa ja käyttöä perinnemaisemat kasvavat umpeen, jolloin maisema, luontotyytit ja lajisto pikkuhiljaa häviävät. Monilla niittykasveilla on kuitenkin maaperässä siemenpankki, jonka avulla ne hoidon alkaessa levittäytyvät alueelle uudelleen.

Nyt siis Etelä-Savossakin tarvittaisiin eläintenpitäjiä, jotka ottaisivat perinnebiotooppikohteita hoitoonsa, aitaisivat alueet ja kuljettaisivat eläimet laiduntamaan. Myös harvennuksia ja raivauksia saatetaan tarvita, joten niiden suhteen on maanomistajan ja vuokralaisen päätettävä, kumpi ne tekee.

Ongelmaksi voi muodostua eläinten valvonta, jos eläintila ja perinnemaisemakohteet sijaitsevat toisistaan kaukana eikä maanomistaja pysty auttamaan eläinten valvonnassa.

Laidunpankki on nettisivusto, jossa voi hankkia lisälaidunalueita eläimilleen tai löytää eläimiä maisemanhoitajiksi. <https://www.laidunpankki.fi/>

Kulttuuriympäristö näkyväksi –hanke (KYNÄ) on koonnut Etelä-Savon kulttuuriympäristöön liittyviä aineistoja yhdelle nettisivustolle. Sivustolta löytyy mm. Etelä-Savon perinnebiotoopit kartalta, josta esim. eläintenpitäjä voi etsiä lähellään sijaitsevia perinnebiotooppeja:

www.maajakotitalousnaiset.fi/kulttuuriymparistokartta/ES

Rahoitusta perinnebiotooppien hoitoon

Perinnebiotooppien hoitoon voi saada rahoitusta ympäristösopimuksen kautta. ”Maatalousluonnon monimuotoisuuden ja maiseman hoito” -ympäristösopimus voidaan tehdä mm. perinnebiotoopeista, luonnonlaitumista, reunavyöhykkeistä, metsäsaarekkeista, muinaismuistokohteista ja maaseudun kulttuuriperinnön hoitamisesta.

Lisätietoa ympäristösopimuksista:

<http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/viljelijä/ymparistosopimukset/Sivut/default.aspx>

Kartoitustyö jatkuu tulevina kesinä

Mikkelin alueellekin jäi vielä kartoitettavaa ja kartoitustyötä jatketaan tulevina kesinä siten, että koko Etelä-Savon perinnemaisemat tulevat kartoitettua. Mikäli maanomistajilla on vanha hakamaa, metsälaidun tai niitty, joka kaipaisi tarkempaa selvittelyä, ELY-keskuksen inventoijat ottavat mielellään vastaan vinkkejä uusista kohteista.

Lisätietoja:

Biologi Hanna Huovinen, Etelä-Savon ELY-keskus, p. 0295 024 231, [hanna.huovinen\(at\)ely-keskus.fi](mailto:hanna.huovinen(at)ely-keskus.fi)

Maankäyttöasiantuntija Sirpa Peltonen, Etelä-Savon ELY-keskus, p. 0295 024 219, [sirpa.l.peltonen\(at\)ely-keskus.fi](mailto:sirpa.l.peltonen(at)ely-keskus.fi)